

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2\(54\).55-60](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.2(54).55-60)
УДК 330.3

Латинін К.І.

ДЕТЕРМІНАНТ-ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Запропоновано визначення детермінант-фактору інноваційного розвитку регіональної економіки, якій містить сукупність техніко-технологічних, людських та організаційно-економічних чинників. Висвітлені функції детермінант-фактору, до яких віднесено конвенційну, атрактивну та стимулюючу. Обґрунтована необхідність дотримання таких принципів в процесі дії детермінант-фактору, як імперативи розвитку та системності та специфічних принципів раціональності та автономічності. Ключові слова: інноваційний розвиток регіону, конкурентоспроможність регіону, детермінант-фактор, розвиток регіональної економіки, функції детермінант-фактору інноваційного розвитку, принципи детермінант-фактору інноваційного розвитку, факторний підхід.

Постановка проблеми. Окреслення основних, визначальних факторів інноваційного розвитку виступає важливим завданням сучасної наукової думки, що обумовило різноманітність теоретичних гілок та розширення понятійного апарату дослідження інноваційної проблематики в контексті її зв'язку з регіональною економікою.

Формування конкурентоспроможної регіональної економіки знаходиться в залежності від її інноваційної спрямованості, реальності та ефективності якої залежить від активізації факторів: а) техніко-технологічного, якій дозволяє залучити «smart-технології» з певним фінансовим супроводом; б) людського - здатного сформувати людській потенціал такої якості, яка необхідна до його залучення в інноваційну активність; в) створення організаційно-економічної тектоніки, що складає платформу подальших регіональних перетворень.

Теоретичні дослідження визначальних факторів інноваційного розвитку регіональної економіки а акомпанементе їх емпіричного вишукування сприяють створенню аналітичної бази для прийняття стратегічних рішень, спрямованих на розбудову конкурентної економічної територіальної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень інтереси у сфері факторного підходу до інноваційного розвитку регіональної економіки достатньо широко висвітлені у наукових публікаціях вітчизняних та закордонних фахівців.

Достатньо широко представлені дослідження закарпатських вчених питань факторного підходу

до формування інноваційно спрямованої регіональної економіки. Так, Завадяк Р.І. (2019) та його однодумці вважають, що «Regional development in the conditions of the post-industrial economy, which is the future, is gaining growth under the influence of strengthening culture, tourism and the economy both as separate directions and as a result of synergy from their interaction and mutual support»[9]. Разом з тим, неможливо не відмітити, що культура виступає двигуном регіонального розвитку як складова організаційного потенціалу. Мікловда В.П., Кубіній Н.Ю., Мошак С.М. (2015) з аналітичних позицій розкрили фактори, що гальмують регіональний інноваційний розвиток, на основі чого довели, що однією з причин «визначено відсутність системи управління ризиками як на рівні держави, регіону, так і в межах більшості підприємств»[11], а це свідчить про нестачу уваги регіонального менеджменту до факторів, що сприяють чи гальмують інноваційний розвиток регіону.

Роль «підприємств-газелей» як інноваційного фактору розвитку економіки в сучасних умовах представлена в публікації Крослакові М. (2015) та ін., які доводять, що «enterprises are more flexible when it comes to adapting to the market changes; they constantly produce and innovate in order to survive in the strong competition battle»[1].

Прикладом також може служити категорія генон-фактору, яка достатньо активно використовується сучасними дослідниками. Так, Ягельская Е. (2014) декларує, що «під генон-фактором випереджального економічного розвитку розуміємо реестр рушійних сил швидкої якісної трансформації системи з менш удосконаленого стану у більш удосконалений»[12]. Вказане визначення містить три недоліка. По-перше, автор не розкриває сутності поняття «генон», що відповідно завуальовує сутність генон-фактору, а по-друге,

© Латинін К.І., аспірант кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет», E-mail: kostantin.latinin@uzhnu.edu.ua

стверджує, що до нього відноситься реєстр рушійних сил, які забезпечують якісні перетворення економічної системи. Доцільно вказати, які саме фактори складають генон та яка їх роль у досягненні певної мети. По-третє, визначення генон-фактору як реєстру рушійних сил автор блокує дослідження взаємодії факторів, що в сукупності представляє собою систему.

Застосовують поняття «генон-фактор» Мікловда В.П. та його співавтори (2015), які, розглядаючи чинники розвитку національної економіки, доводять, що саме стратегічні фактори, що діють комплексно та забезпечують реалізацію стратегічної цілі, формують генон-фактор. В реєстр визначальних факторів вказані автори відносять інноваційний, інвестиційний та інституціональний чинники [8]. Вказані автори так само не наводять пояснення поняття генон та мовно-логічного й науково-теоретичного обґрунтування правомірності його застосування.

Разом з тим, з наведеного вище випливає, що проблема виявлення та обґрунтування саме основних, визначальних факторів, що є рушійними силами певної системи стратегічного управління регіональним розвитком в умовах інноваційної економіки, знаходиться в початковому стані дослідження й потребує подальшого наукового обґрунтування.

Формулювання цілей статті. Метою даної публікації є теоретичне дослідження факторів, що впливають на розвиток інноваційної економіки регіону та обумовлюють формування детермінант-фактору.

Для досягнення мети вирішені завдання: по-перше, окреслені чинники регіональної економіки, функціонування яких в процесі їх взаємодії створює детермінант-фактор; по-друге, висвітлені принципи дії детермінант-фактору регіонального розвитку; по-третє, описані функції детермінант-фактору інноваційного, здійснення яких забезпечує ефективність реалізації інноваційної стратегії регіонального розвитку.

Опис основного матеріалу дослідження. Поняття «детермінанта» вживається в філософії та інших науках у сенсі визначального фактору. Коріннями етимологія слова уходить в латинське *determino* – обмежувати або визначати, тому вважаємо за доцільне та можливо застосування в інноваційному аналізі терміну детермінант-фактор, якій обумовлено наступним:

- має системний характер, тобто рушійні сили складають комплекс що діє за принципом холізму;
- фактори між собою взаємопов'язані: дія одного обумовлює силу та спрямованість інших.

Відсутність одного з чинників ліквідує систему в цілому, що призводить до втрати сенсу дії інших факторів;

- система факторів функціонує в умовах цілепокладання, при цьому останнє відбувається на двох рівнях, на рівні системи факторів та на рівні системи більш високого порядку. Первинним є цілепокладання в системі більш високого рівня, в нашому випадку – це система стратегічного розвитку регіональної економіки з певним набором цілей. В процесі декомпозиції цілей визначається детермінант фактор, якій має мету власного рівня позиціонування.

Таким чином, під детермінант-фактором запропоновано виділяти систему чинників, які виступають визначальними рушійними силами економічного процесу, в ході якого: 1) проявляють системну взаємодію та взаємозалежність; 2) спрямовані на реалізацію встановлених цілей; 3) останні реалізуються через функції, дії складових детермінант-фактору, а 4) його відсутність або недооцінка суттєвим чином гальмує розвиток економічної системи.

В залежності від сфери проходження економічного процесу або його історичного етапу детермінант-фактор як система може змінювати власну конфігурацію, втрачати чи набувати нових чинників, опанувати певними специфічними особливостями.

Детермінант-фактор інноваційного розвитку регіональної економіки містить три рушійні сили, які відповідають умовам їх віднесення до визначальних.

Першим виділено техніко-технологічний чинник, що формує детермінант-фактор інноваційного розвитку регіону. Техніко-технологічна група факторів інноваційного розвитку сформувала умови для виникнення інформаційно-комп'ютерної цивілізації, яка розповсюджується на регіони поза залежності від їх розташування чи соціально-економічного розвитку. Значення техніко-технологічного факторів було підкреслено на Давоському Форумі 2016 року, в матеріалах якого відмічається: «The First Industrial Revolution used water and steam power to mechanize production. The Second used electric power to create mass production. The Third used electronics and information technology to automate production. Now a Fourth Industrial Revolution is building on the Third, the digital revolution that has been occurring since the middle of the last century. It is characterized by a fusion of technologies that is blurring the lines between the physical, digital, and biological spheres» [3].

Вказані впливи змінюють суттєвим чином регіональну економіку. Регіон стає

конкурентоздатним вже не за наявністю унікальних природних ресурсів або розташування, а за здатністю його людського потенціалу генерувати нові знання та втілювати інноваційні ідеї в практичній діяльності регіональних економічних суб'єктів. Інформаційна революція надає регіонам додаткові можливості конкурентної боротьби через рівноправність доступу до інформаційних ресурсів, основного джерела сучасних конкурентних регіональних переваг. Практично кожний регіон в умовах шостої інформаційної революції отримує можливість формування адекватної інноваційної регіональної системи та перетворення на лідера інноваційної активності. Дана можливість може бути реалізована на регіональному рівні за умови активізації та належного використання людського та організаційно-економічного факторів у складі детермінант-фактору інноваційного розвитку. Інноваційна модель розвитку передбачає наявність людських ресурсів певної якості, що включає не лише кваліфікаційну характеристики, а й потреби, мотивацію, що відповідають кадровим вимогам шостої інформаційної революції. Крім людського фактору особливого звучання набуває організаційно-економічні акції регіональної вклади, спрямовані на формування інноваційної інфраструктури в регіоні, підтримки інноваційних ініціатив, впровадження стратегічного управління інноваційним розвитком території.

Другою рушійною силою виступає людський фактор. Значення людського фактору в інноваційній економіці збільшується не лише в контексті характеру та змісту праці. Інноваційна економіка вимагає великих обсягів інвестицій в людину, які повинні перетворитися на людський капітал. Людський капітал - перетворюється на такий, що визначає регіональні переваги в конкуренції з іншими регіонами. За позицією Грішнєвої А., «для Європейського суспільства людський капітал – це інтенсивний економічний ресурс, найважливіший фактор формування високотехнологічної, інноваційної економіки» [5]. Вказані ідеї є важливими для управління інноваційним розвитком внаслідок наступних причин:

- Інноваційна економіка значною мірою залежить від демократичних начал, ще лежать в основі організації політичного та соціального життя в країні та регіоні, лише за таких умов людський капітал як інноваційний важіль набуває повної сили в процесі його застосування. Це, в свою чергу, викликає необхідність політичного та

соціального супроводу інноваційної активності, створення та застосування інструментів підтримки інноваційних процесів.

- Змінюються норми життєдіяльності в цілому, та виконання своїх трудових обов'язків вчасності. Самоорганізація та відповідальність стають принципами організації економічної діяльності як на мікро-, так й на мезо- та макро-рівнях. При цьому виконавча дисципліна підтримує результативність інноваційної активності, створює умови для зростання ефективності інноваційної діяльності.

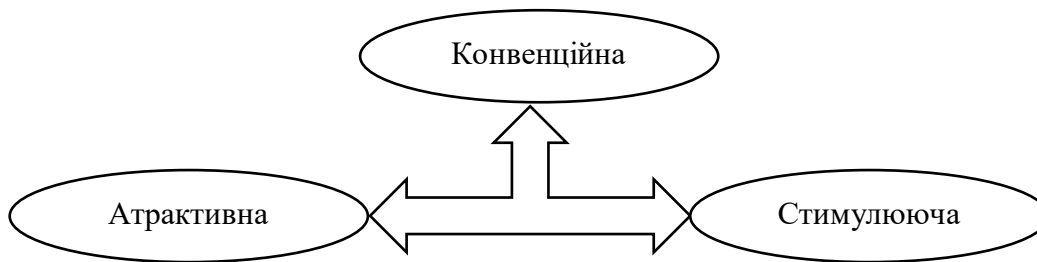
- Формується принципово нова культура праці, в межах якої креативність та інноваційність стають принципами та одночасно мірилом поведінки як окремих працівників, так й регіонів в цілому.

- Людський капітал змінює, перетворює людський потенціал, а «креативність, освіченість, мобільність та інноваційність людського потенціалу країни чи регіону визначають якість потенціалу трудового. Тобто в процесі господарської діяльності людський потенціал знаходить практичну імплементацію в потенціалі трудовому, реалізація якого забезпечує: а) цілеспрямованість дії всієї економічної системи; б) узгодженість функціонування складових елементів економіки; в) моніторинг розвитку економіки та забезпечення її конкурентоспроможності» [10].

Організаційно-економічні фактори у складі детермінант-фактору виконують функцію цементування основи регіонального стратегічного розвитку, створюють платформу, на якій техніко-технологічні фактори стикаються і взаємодіють з факторами людськими.

Під організаційно-економічними факторами інноваційного розвитку розуміємо таку систему продуктивних сил, механізмів, процесів та структур, що забезпечують умови для ефективного генерування нових ідей та їх імплементації у практичну площину. Детермінант-фактор виступає як цілісна рушійна сила, що опанували такими властивостями системи як холізм та емерджентність, представляє собою триумвірат техніко-технологічних, людських та організаційно-економічних чинників, взаємопов'язаних та взаємо посилюючих, а також невід'ємних складових процесу стратегічного розвитку. Три риси, що дозволяють сукупність техніко-технологічних, людських та організаційно-економічних факторів утворити детермінант- фактор:

Детермінант-фактор інноваційного процесу виконує певні функції (рис. 1):

Рис. 1. Функції детермінант-фактору розвитку регіональної економіки*

*Джерело:(складено автором)

1. Конвенційна – забезпечення узгодження та прийняття учасниками інноваційного процесу регіонального розвитку певних норм, критеріїв, стандартів поведінки, які не порушують загальну стратегію розвитку регіону. Так, інновації не повинні зашкоджувати екологічному стану, створювати умови для соціальної дискримінації або погіршувати якість життя окремих частин населення регіону.

2. Атрактивна – сприяти створенню привабливого іміджу регіону для творчих людей, залучати в регіон висококваліфіковану робочу силу. Атрактивна функція також проявляється через збільшення фінансових потоків в регіону для реалізації інноваційних проєктів, розширення економічної бази розвитку, стимулювання інноваційних процесів. Атрактивна функція може бути втілена в практику на основі використання державного фінансування, залучення грантових ресурсів, капіталізацію акціонерних компаній, розташованих в регіоні, а також фандрейзінгу через інноваційні платформи.

3. Стимулююча функція полягає в намірі учасників процесу розвитку до певних дій, в рамках тріади «мета – можливості – методи». Мета визначає напрямки стимулювання, можливості включають регіональний потенціал, не лише явні ресурси, а й приховані, латентні сили, що дозволяють досягти певних цілей, методи - способи з'єднання складових детермінант-фактору в систему дій, що залучають ресурси для досягнення мети.

Виконання функцій детермінант-фактору залежить від принципових засад, які задекларовані системою розвитку регіональної економіки. Під принципом розуміють основи, на яких будуються норми, правила поведінки системи в тих чи інших умовах.

1. Антономічність –представляє собою ситуацію, коли протилежні, взаємовиключаючі ідеї або пропозиції мають рівноправне звучання. Основоположником ідеї антономії як методу і принципу пізнання є Е.Кант, який в своїй праці «Критика чистого розуму» [7] виділив типи

антономії. Сучасна філософія словами Горнвовой Г. пояснює два основні підходи до розуміння антономії. Вузкий підхід підкреслено як гносеологічний, в ньому основний акцент робиться на формалізації процесу міркування, вузький підхід реалізується в логіці, в методології науки, в математичних і фізичних теоріях. Широкий підхід онтологічен, антономії в широкому сенсі зачіпають світоглядні проблеми, смисложиттєві питання, характерні для універсального філософського дискурсу» [4].

2. Раціональність. Якщо антономія як принцип дії детермінант-фактору несе в собі елементи абстракції, то в процесі його реалізації він корелює з раціональністю. Концепція раціональності, як стверджує Саймон Х. (Herbert A. Simon), це «головний експортний товар «економічної теорії» в її обміні з іншими соціальними науками... Експортний товар, який пропонує економічна теорія, – це не сама по собі ідея раціональності, а особлива, дуже специфічна форма раціональності – раціональність людини, максимізує корисність і процвітання в цьому». [2]

3. Системність як принцип дії детермінант-фактору передбачає наявність чіткого взаємозв'язку і взаємодії між його членами. Крім того, системність дозволяє виявити сутність детермінант-фактору і його позиціонування щодо систем більш високого порядку, які можуть містити ресурси, нести імпульси і можливості для певного функціонування детермінант-фактору.

4. Принцип розвитку, який за першооснову ставить необхідність постійної трансформації детермінант-фактору. Ознаками розвитку, які відрізняють його від руху вважають «а) скерованість у часі...; б) незворотність процесу...; в) поява в процесі розвитку нового, тобто того, що не існувало раніше; г) закономірний характер розвитку, підпорядкованість його певним законам. Таким чином, розвиток являє собою певну форму зміни взагалі, особливий вид руху, якому притаманні закономірні, спрямовані, незворотні, якісні зміни матеріальних об'єктів»[6].

Врахування запропонованих принципів надає детермінант-фактору стійкості в його функціях та спрямованості, що дозволяє передбачати майбутні зміни та приймати адекватні й пре активні управлінські рішення регіональним менеджментом.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження показало, що ефективність розвитку регіональної економіки та побудова її системних конкурентних переваг залежить від сукупності та змістовного наповнення факторів, наголос на які робить регіональний менеджмент в процесі стратегічного управління. Доведено, що система чинників, які виступають визначальними рушійними силами економічного процесу, складають детермінант-фактор, в ході якого вони: проявляють системну взаємодію та взаємозалежність; спрямовані на реалізацію встановлених цілей; останні реалізуються через функції, дії складових детермінант-фактору, а

його відсутність або недооцінка суттєвим чином гальмує розвиток економічної системи.

Доведено, що детермінант-фактор виконує три функції. По-перше, конвенційну, в процесі якої відбувається узгодження та прийняття учасниками інноваційного процесу регіонального розвитку певних норм. По-друге, аттрактивна, що дозволяє сприяти створенню привабливого іміджу регіону для творчих людей, залучати в регіон інвестиції, «smart-технології». По-третє, стимулююча функція спрямована на спрямування учасників процесу розвитку до виконання стратегічно визначених дій.

Принципами ефективного функціонування детермінант-фактору виділені загальні, до яких віднесено імператив системності та імператив розвитку, а також специфічні, що містять принцип раціональності та антомічності.

В подальших дослідженнях заплановано визначити стохастичний зв'язок між детермінант-фактором та рівнем регіонального розвитку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dynamics of high growth enterprises—“gazelles”—in Czech Republic /M Krošláková, V Kubičková, L Jurkovičová, N Kubinyi// Business Perspectives. – 2015. – №2. – p.27-35
2. Herbert A. Simon. Rationality as Process and as Product of Thought. Richard T.Ely Lecture // American Economic Review, May 1978, v.68, no.2, p.1–16. – Retried from https://igiti.hse.ru/data/003/314/1234/3_1_2Simon.pdf
3. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond . – World Economic Forum. – Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>
4. Горнова Г.В. Антиномичность культуры /Г.Горонова // Вестник Омского государственного педагогического университета. Гуманитарные исследования. – 2014. – №3 (4). – с.16-19.
5. Грішнова О. Людський капітал в умовах кризи: оцінка і пошук можливостей збереження /О.Грішнова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – Сер. ЕКОНОМІКА. – 5(170). – С.11-16.
6. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. - 2-ге вид., допов. і переробл. — Х. : Право, 2012. — 312 с.
7. Кант И.Критика чистого разума / Пер. с нем. Н. Лосского .Примеч. Ц.Г. Арзаканяна. – Эксмо, 2007— 736 с.
8. Конкурентоспроможність економічних систем та стратегічне управління нею: гносеологічний та утилітарний ракурси: монографія /В.П.Мікловда, Ф.Ф.Шандор, Н.Ю.Кубіній, С.М.Мошак, Ю.О.Дідович, В.О.Огородник, Я.С.Максимчук, В.В.Кубіній. – Мукачево: Карпатська вежа. – 2015. – 420 с.
9. Кубіній Н.Ю. М.В. Культура, туризм та економіка як триумвірат стратегічного розвитку регіону /Н.Ю.. Кубіній, Р.І.Завадяк, М.В.Белень// Вісник Херсонського університету. – 2019. – Вип.34. – С.105-108
10. Мікловда В. П. Рейтинг конкурентоспроможності України за критерієм ефективності праці / В. П. Мікловда, Н. Ю. Кубіній, С. М. Мошак // Демографія та соціальна економіка. - 2015. - № 3. - С. 199-208. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2015_3_17.
11. Можливості та обструкції розвитку інноваційного потенціалу Закарпаття як фактора регіональної конкурентоспроможності / В.П. Мікловда, Н.Ю. Кубіній, С.І. Мошак // Економіка промисловості. — 2015. — № 1 (69). — С. 31-39.
12. Ягельська К.Ю. Генон-фактор випереджального національного економічного розвитку / К.Ю.Ягельська // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2014. – № 2. – С. 175 – 187.

REFERENCES

1. Krošlákova M., Kubičková V., Jurkovičová L., Kubiniy N. (2015). Dynamics of high growth enterprises – “gazelles” – in Czech Republic. *Business Perspectives*, 2, 27-35 [in English].
2. Herbert A. Simon (1978). Rationality as Process and as Product of Thought. Richard T. Ely. *American Economic Review*, 68, 2, 1-16. Retrieved from https://igiti.hse.ru/data/003/314/1234/3_1_2Simon.pdf [in English].
3. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond (n.d.). World Economic Forum. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/> [in English].
4. Gornova G.V. (2014) Antinomichnost kulturyi [The antinomy of culture] *Vestnik Omskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. Gumanitarnye issledovaniya. – Bulletin of the Omsk State Pedagogical University. Humanitarian research*, 3 (4), 16-19 [in Russian].
5. Grishnova O. (2015) Liudskiy kapital v umovakh kryzy: otsinka i poshuk mozhlyvosti zberezhennia [Human Capital in Crisis: Assessment and Search for Conservation Opportunities] *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 5(170), 11-16 [in Ukrainian].
6. Danylian O. H., Taranenko V. (2012) *Filosofii: pidruchnyk [Philosophy: a textbook].*– Harkiv:Pravo [in Ukrainian].
7. Kant I. (2007) *Kritika chistogo razuma [Criticism of Pure Reason].* Eksmo [in Russian].
8. Miklovdva V., Shandor F., Kubiniy N., Moshak S., Didovych Y., Ohorodnyk V. et al. (2015) *Konkurentospromozhnist ekonomichnykh system ta stratehichne upravlinnia neiu: hnoseolohichni ta utylitarni rakursy [Competitiveness of economic systems and their strategic management: epistemological and utilitarian perspectives].* Mukachevo: Karpatska vezha [in Ukrainian]
9. Kubiniy N. Zavadyak R., Belen M. (2019). Kultura, turyzm ta ekonomika yak triumvirat stratehichnoho rozvytku rehionu [Culture, tourism and economy as a triumvirate of strategic development of the region] *Visnyk Khersonskoho universytetu. – Bulletin of the Kherson University*, 34, 105-108 [in Ukrainian].
10. Miklovdva V., Kubonoy N., Moshak S. (2015). Reitynh konkurentospromozhnosti Ukrainy za kryteriiem efektyvnosti pratsi. [Rating of Ukraine's competitiveness by the criterion of labor efficiency] *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. - Demography and the social economy*, 3, 199-208 [in Ukrainian].
11. Miklovdva V., Kubiniy N. Moshak S. (2015). Mozhlyvosti ta obstruktsii rozvytku innovatsiinoho potentsialu Zakarpattia yak faktora rehionalnoi konkurentospromozhnosti [Possibilities and obstructions of development of innovative potential of Transcarpathia as a factor of regional competitiveness] *Ekonomika promyslovosti – Economics of industry*, 1 (69), 31-39 [in Ukrainian].
12. Yahelska K. (2014). Henon-faktor vyperedzhalnogo natsionalnoho ekonomichnoho rozvytku [The Genon Factor of Advance National Economic Development] *Marketynh i menedzhment innovatsii - Marketing and Innovation Management*, 2, 175-187 [in Ukrainian].

Одержано 10.09.2019